

MHAM030006142002

दाखल तारीख - ३०.११.२००२

नोंदणी तारीख - ३०.११.२००२

निर्णय तारीख - १९.०८.२०२५

कालावधी- २२ व., ०८ म., १९ दि.

भाग-अ

परिच्छेद क्र. ४४ (i) चाप्टर ६ क्रिमीनल म्यॅनुअल

मुख्य न्यायदंडाधिकारी यांचे न्यायालय, अमरावती	
(पिठासिन अधिकारी- संजय भट्टाचार्य)	
निकाल तारीख १९ ऑगस्ट, २०२५	
नियमित फौ.ख.क्र. ८४७/२००२	निशाणी- १२४९/ब
अपराध क्र. ७५/२००२, पोलीस स्टेशन- सिटी कोतवाली	
सरकारपक्ष..	महाराष्ट्र शासन मार्फत, पोलीस निरीक्षक, पोलीस ठाणे, सिटी कोतवाली, अमरावती.
सरकार तर्फे सहाय्यक सरकारी वकील	श्री. एस. एन. वानखडे, सहा. सरकारी वकील श्रीमती एल.एन. तायडे, सहा. सरकारी वकील श्रीमती जे.पी.जामनेकर, सहा. सरकारी वकील
आरोपी..	१) वसंतराव पांडुरंगजी साऊरकर, वय ७९ वर्ष, धंदा - अध्यक्ष (दि. अमरावती पिपल्स को-ऑप. बँक लि., अमरावती), रा. गुरुकृपा बिल्डिंग, भाजीबाजार, अमरावती, ता. व जि. अमरावती. २) ईश्वरदास रावसाहेब घोम (मयत) वय ६० वर्ष, धंदा - उपाध्यक्ष (दि. अमरावती

पिपल्स को-ऑप. बैंक लि., अमरावती),
रा. हिरण्या बिल्डिंग, एस. टी. स्टॅण्ड रोड,
अमरावती, ता. व जि. अमरावती.

३) सदाशिव पुनाजीपंत मस्करे, (मयत)

वय ६९ वर्ष, धंदा - संचालक (दि. अमरावती
पिपल्स को-ऑप. बैंक लि., अमरावती),
रा. विलास नगर, पत्रकार कॉलनी, अमरावती,
ता. व जि. अमरावती.

४) घनश्याम लहानुजी मुदगल,

वय ८६ वर्ष, धंदा - संचालक (दि. अमरावती
पिपल्स को-ऑप. बैंक लि., अमरावती),
रा. निळकंठ चौक, बुधवारा, अमरावती,
ता. व जि. अमरावती.

५) भोजराज भैय्यालाजी गुप्ता, (मयत)

वय ७८ वर्ष, धंदा - संचालक (दि. अमरावती
पिपल्स को-ऑप. बैंक लि., अमरावती),
रा. चुनाभट्टी, जुनी समर्थ हायस्कुल जवळ,
अमरावती, ता. व जि. अमरावती.

६) सौ. जयश्री जयवंतराव पाटील,

वय ६७ वर्ष, धंदा - संचालिका (दि.
अमरावती पिपल्स को-ऑप. बैंक लि., अम.),
रा. आय.एम.ए. हॉल मागे, कॅम्प रोड,
अमरावती, ता. व जि. अमरावती.

७) ज्ञानेश्वर महादेवराव माळोदे,

वय ८२ वर्ष, धंदा - संचालक (दि. अमरावती
पिपल्स को-ऑप. बैंक लि., अमरावती),
रा. देवी नगर, वडाळी, अमरावती.

	<p>८) राजेंद्र किशोरभाई सोनी, (मयत) वय ४९ वर्ष, धंदा - संचालक (दि. अमरावती पिपल्स को-ऑप. बँक लि., अमरावती), रा. प्रताप चौक, सराफा लाईन, अमरावती, ता. व जि. अमरावती.</p> <p>९) मुकुंदराव सखाराम शांडिल्य, (मयत) वय ७० वर्ष, धंदा - संचालक (दि. अमरावती पिपल्स को-ऑप. बँक लि., अमरावती), रा. निळकंठ चौक, बुधवारा, अमरावती, ता. व जि. अमरावती.</p> <p>१०) जयंत कृष्णराव चेडे, (मयत) वय ५० वर्ष, धंदा - संचालक (दि. अमरावती पिपल्स को-ऑप. बँक लि., अमरावती), रा. बेगमपुरा, अचलपूर, ता. अचलपूर, जि. अमरावती.</p> <p>११) रंगराव मारोतराव काळे, वय ८२ वर्ष, धंदा - संचालक (दि. अमरावती पिपल्स को-ऑप. बँक लि., अमरावती), रा. गणेडीवाल, लेआऊट, कॅम्प, अमरावती, ता. व जि. अमरावती.</p> <p>१२) अजय भाष्करराव गंधे, वय ६८ वर्ष, धंदा - संचालक (दि. अमरावती पिपल्स को-ऑप. बँक लि., अमरावती), रा. जनार्धन पेठ, अमरावती, ता. व जि. अमरावती.</p> <p>१३) चंदुलाल चंपालाल केला, वय ८२ वर्ष, धंदा - संचालक (दि. अमरावती</p>
--	---

पिपल्स को-ऑप. बैंक लि., अमरावती),
रा. शारदा नगर, अमरावती,
ता. व जि. अमरावती.

१४) दिनकर वामनराव साने, (मयत)

वय ७७ वर्ष, धंदा - संचालक (दि. अमरावती
पिपल्स को-ऑप. बैंक लि., अमरावती),
रा. कलोती नगर, अमरावती,
ता. व जि. अमरावती.

१५) सौ. माया दिवाकर अंबुलकर,

वय ७२ वर्ष, धंदा - संचालिका (दि.
अमरावती पिपल्स को-ऑप. बैंक लि., अम.),
रा. नारायण नगर, अमरावती,
ता. व जि. अमरावती.

१६) सुधाकर नारायण जोशी, (मयत)

वय ४४ वर्ष, धंदा - प्रबंधक संचालक (दि.
अमरावती पिपल्स को-ऑप. बैंक लि., अम.),
रा. गणेश कॉलनी, अमरावती,
ता. व जि. अमरावती.

१७) दत्तात्रय नामदेवराव मावळकर,

वय ७३ वर्ष, धंदा - प्रभारी प्रबंध संचालक
(दि. अमरावती पिपल्स को-ऑप. बैंक लि.,
अमरावती), रा. गणेश विहार, अमरावती,
ता. व जि. अमरावती.

१८) श्रीकांत त्र्यंबकराव उटीकर,

वय ७९ वर्ष, धंदा - नोकरी (कर्जविभाग)
(दि. अमरावती पिपल्स को-ऑप. बैंक लि.,
अमरावती), रा. कृष्णार्पण कॉलनी, अमरावती.

	<p>१९) केतन कांतीलाल सेठ, वय ६२ वर्ष, धंदा - संचालक (गिल्टेज मॅनेजमेंट सर्व्हीसेस लि. मुंबई), रा. ललीत कुटीर, गुलमोहर क्रॉस रोड नं.९, जे.व्ही.पी.डी. स्कीम अंधेरी वेस्ट मुंबई, ४९.</p> <p>२०) महेंद्र राधेश्याम अग्रवाल, वय ५९ वर्ष, धंदा - संचालक (मे. सेंच्युरी डिलर्स प्रा. लि. मुंबई), रा. २, जे जजेस कोर्ट रोड, अलिपूर, कलकत्ता, २७.</p> <p>२१) संजय हरिराम अग्रवाल, वय ६० वर्ष, धंदा - संचालक (होमट्रेड लि. मुंबई), रा. ७०२, कुसुम अपार्टमेंट, सेक्टर १७, वाशी, नवी मुंबई.</p> <p>२२) सुबोध चांददयाल भंडारी, (डिस्चार्ज) वय ५८ वर्ष, धंदा - उपाध्यक्ष (होमट्रेड लि. मुंबई), रा. बी ७०३, गोविंद कॉम्प्लेक्स सेक्टर १४, वाशी, मुंबई.</p> <p>२३) नंदकिशोर शंकारलाल त्रीवेदी, (डिस्चार्ज) वय ७१ वर्ष, धंदा - संचालक, (होमट्रेड लि. मुंबई), रा. पुष्पम अपार्टमेंट-६, खडोबा देसाई रोड, विलेपार्ले, पश्चिम मुंबई.</p>
<p>आरोपी क्र.१ तर्फे वकिल आरोपी क्र.२, ३, ५, ८, ९, १०, १४ आणि १६ तर्फे वकिल आरोपी क्र.४, ६, ७, ११, १२ आणि १३ तर्फे वकिल</p>	<p>श्री. पी. व्ही. देशपांडे. आरोपी क्र.२, ३, ५, ८, ९, १०, १४ आणि १६ मयत. श्री. ए. एम. विघे</p>

आरोपी क्र.१५ आणि १९ तर्फे वकिल	श्री. आर. एम. अग्रवाल
आरोपी क्र.१७ तर्फे वकिल	श्री. व्ही. एल. नवलानी
आरोपी क्र.१८ तर्फे वकिल	श्री. एस. जे. मामर्डे
आरोपी क्र.२० तर्फे वकिल	श्री. बी. एल. कोकाटे
आरोपी क्र.२१ तर्फे वकिल	श्री. तांबोळी
भाग 'ब'	
परिच्छेद क्र. ४४ (ii) चाप्टर ६ क्रिमीनल म्यॅनुअल	
घटनेची तारीख	१५.०५.२००२ चे पुर्वी
छापील फिर्यादीची तारीख	१५.०५.२००२
दोषारोप पत्राची तारीख	३०.११.२००२
दोषारोप निश्चीतीची तारीख	०१.०७.२०२४
पुरावा सुरु झाल्याची तारीख	०४.०४.२०२५
निकाल राखुन ठेवल्याची तारीख	१९.०८.२०२५
निकालाची तारीख	१९.०८.२०२५
शिक्षा दिली असल्यास त्याची तारीख	निरंक

आरोपीचा तपशिल							
अ. क्र.	आरोपीचे नाव	आरोपी अटक दिनांक	आरोपीचा जामीन दिनांक	गुन्हा कलम	शिक्षा दिली किंवा निर्दोष सोडले	शिक्षा असल्यास काय	फौ.प्र.स.कलम ४२८ प्रमाणे फायदा देण्यात आला काय?
१	वसंतराव पांडुरंगजी साऊरकर	२१.०९.२००२	१४.१०.२००२	कलम ४०६, ४०९, ४२० सह. ३४ भारतीय दंड संहिता, १८६०	निर्दोष सोडले	निरंक	निरंक

२	ईश्वरदास रावसाहेब घोम	-	-	(मयत)	-	-	-
३	सदाशिव पुनाजीपंत मस्करे	-	-	(मयत)	-	-	-
४	घनश्याम लहानुजी मुदगल	२२.०९. २००२	१४.१०. २००२	कलम ४०६, ४०९, ४२० सहकलम ३४ भारतीय दंड संहिता, १८६०	निर्दोष सोडले	निरंक	निरंक
५	भोजराज भैय्यालाजी गुप्ता	-	-	(मयत)	-	-	-
६	सौ. जयश्री जयवंतराव पाटील	०३.१०. २००२ (न्यायाल -यात सरेंडर)	०३.१०. २००२	कलम ४०६, ४०९, ४२० सहकलम ३४ भारतीय दंड संहिता, १८६०	निर्दोष सोडले	निरंक	निरंक
७	ज्ञानेश्वर महादेवराव माळोदे	२७.११. २००२	३०.११. २००२	-//-	-//-	-//-	-//-
८	राजेंद्र किशोरभाई सोनी	-	-	(मयत)	-	-	-

९	मुकुंदराव सखाराम शांडिल्य	-	-	(मयत)	-	-	-
१०	जयंत कृष्णराव चेडे	-	-	(मयत)	-	-	-
११	रंगराव मारोतराव काळे	२७.११. २००२	३०.११. २००२	कलम ४०६, ४०९, ४२० सहकलम ३४ भारतीय दंड संहिता, १८६०	निर्दोष सोडले	निरंक	निरंक
१२	अजय भाष्करराव गंधे	२७.११. २००२	३०.११. २००२	-//-	-//-	-//-	-//-
१३	चंदुलाल चंपालाल केला	२७.११. २००२	३०.११. २००२	-//-	-//-	-//-	-//-
१४	दिनकर वामनराव साने	-	-	(मयत)	-	-	-
१५	सौ. माया दिवाकर अंबुलकर	२७.११. २००२	३०.११. २००२	कलम ४०६, ४०९, ४२० सहकलम ३४ भारतीय दंड संहिता, १८६०	निर्दोष सोडले	निरंक	निरंक

१६	सुधाकर नारायण जोशी	-	-	(मयत)	-	-	-
१७	दत्तात्रय नामदेवराव मावळकर	१६.११. २००२	१८.११. २००२	कलम ४०६, ४०९, ४२० सहकलम ३४ भारतीय दंड संहिता, १८६०	निर्दोष सोडले	निरंक	निरंक
१८	श्रीकांत त्र्यंबकराव उटीकर	१३.०८. २००२	०२.११. २००२	-//-	-//-	-//-	-//-
१९	केतन कांतीलाल सेठ	२९.०६. २००२	२१.११. २००२	-//-	-//-	-//-	-//-
२०	महेंद्र राधेश्याम अग्रवाल	०५.०८. २००२	०१.११. २००२	-//-	-//-	-//-	-//-
२१	संजय हरिराम अग्रवाल	२८.०८. २००२	-	-//-	-//-	-//-	-//-
२२	सुबोध चांददयाल भंडारी	-	-	(डिस्चार्ज)	-	-	-
२३	नंदकिशोर शंकारलाल त्रीवेदी	-	-	(डिस्चार्ज)	-	-	-

परिशिष्ट		
भाग 'क'		
परिच्छेद क्र. ४४(iii) चाप्टर ६ क्रिमीनल म्यॅनुअल		
अभियोगपक्षाने/ आरोपीने/ न्यायालयाने तपासलेल्या साक्षीदारांची यादी		
अभियोग पक्षाने तपासलेल्या साक्षीदारांची यादी		
साक्षीदार क्र.	साक्षीदाराचे नाव	प्रकार
१	प्रशांत प्रभाकरराव लबडे	साक्षीदार
२	पल्लवी प्रकाश देशपांडे	साक्षीदार
३	अनघा ज्ञानेश्वर दिक्षीत	साक्षीदार
४	सुनिता रामप्रसाद पांडे	साक्षीदार
५	अशोक कृष्णराव धोटे	साक्षीदार
६	भारती अरुणराव भड्से	साक्षीदार
७	नागेश विठ्ठलराव खडसे	साक्षीदार
८	संगिता मुकुंद पांढरीकर	साक्षीदार
९	विरेंद्र कृष्णराव पांढरे	साक्षीदार
१०	जयकुमार रसिकलाल मेहता	साक्षीदार
११	केतन रमेश मस्कारे	साक्षीदार
१२	बाबाराव जानराव बिहाडे	फिर्यादी/साक्षीदार
१३	अलिमोद्दीन गैमुद्दीन	जप्ती पंच/साक्षीदार
१४	प्रकाश गोविंदराव नवले	पोलीस साक्षीदार
१५	सुरेश मानिकराव आदमने	पोलीस साक्षीदार

अभियोगपक्ष/आरोपी/न्यायालयाने दिलेली निशाणीची यादी		
अभियोगपक्षाने दिलेल्या निशाणीची यादी		
अ. क्र.	निशाणी क्रमांक	वर्णन
१	पी-१२२४/ पीडब्ल्यु १२	छापील एफआयआर
२	पी-१२२६/ पीडब्ल्यु १३	जप्ती पंचनामा (सही)
३	पी-१२३४/ पीडब्ल्यु १५	युनाईटेड इंडिया कंपनीला दिलेल्या लेखी पत्राची स्थळप्रत
४	पी-१२३५/ पीडब्ल्यु १५	जप्ती पंचनामा

जप्त केलेली वस्तु (Material Object)		
अ. क्र.	जप्त केलेली वस्तु	वर्णन
१	जप्ती पत्रकाप्रमाणे कागदपत्रे	..

न्यायनिर्णय

(पारीत दि. १९.०८.२०२५)

आरोपींविरुद्ध कलम ४०६, ४०९, ४२०, ४६८ आणि १२०(ब) सहकलम ३४ भारतीय दंड संहिता, १८६० अन्वये दोषारोप पत्र दाखल झाले आहे.

२. अभियोग पक्षाचा संक्षिप्तपणे खटला असा की, सदर खटल्यातील फिर्यादी नामे बाबाराव जानराव बिहाडे, विभागीय सहनिबंधक, सहकारी संस्था (लेखापरिक्षण) अमरावती विभाग, अमरावती यांनी पोलीस स्टेशन सिटी कोतवाली, अमरावती येथे लेखी तक्रार दिली की, दि अमरावती पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँक लि. अमरावती या बँकेने केलेली शासकीय रोख्यात गुंतवणुक ही सुरक्षित नसल्याचे प्राथमिक चौकशी अहवालात

आढळून आल्यावरून, विभागीय सहनिबंधक सहकारी संस्था (लेखापरिक्षण) अमरावती या कार्यालयातील अधिकाऱ्यांमार्फत बँकेस प्रत्यक्ष भेट देवून रोखे गुंतवणुक व्यवहाराची तपासणी केली असता खालील रोखे तपासणी करीता उपलब्ध झाले नाहीत.

कर्जरोखे खरेदी तारीख	फेस व्हॅल्यू	खरेदी किंमत	दलालाचे नांव	स्टेट / केंद्र
२२.०१.२००२	४ कोटी	४.०४ कोटी	गिल्टेज मॅनेजमेंट सर्व्हीसेस लि. मुंबई	भारत सरकार
२६.०३.२००२	५.५० कोटी	५.६६.५ कोटी	सेंच्युरी डिल्स प्रा.लि. मुंबई	भारत सरकार
	९.५० कोटी	९.७०.५ कोटी		

३. वरील गुंतवणूक रोखे बँकेजवळ उपलब्ध नसणे ही अतिशय गंभीर बाब असून या गुंतवणूक व्यवहारात संबंधितांनी बँकेशी विश्वासघात केल्याचे दिसून आले. या गुंतवणूकीबाबतचा तपशील असा की, बँकेने दिनांक २७.६.२००० रोजी खरेदी केलेले शासकिय कर्जरोखे रुपये १९८.५० लाख, दिनांक २९.०७.२००० रोजी खरेदी केलेले शासकिय कर्जरोखे रुपये १९९.३० लाख एकुण रुपये ३९७.८० लाख ज्याची फेस व्हॅल्यू रुपये ४.०० कोटी आहे, एवढ्या रक्कमेचे रोखे (जीओआय २०२० सर्टिफिकेट नं. एनजी १ ते ८ प्रत्येकी रुपये ५०.०० लाख @ १०.७०%) रुपये ४,७०,३४,३३३.३३ ला परस्पर विक्री करून या रक्कमेतून जीओआय २०१७ @ ८.०७% रुपये ४.०० कोटीचे रुपये ४.०४ कोटीला परस्पर खरेदी केले.

४. दिनांक २९.०१.२००२ रोजी जीओआय २०२० एनजी १ ते ८ प्रत्येकी रुपये ५०.०० लाख याप्रमाणे रुपये ४.०० कोटीचे रोखे बँकेचे पत्र क्रमांक २०३२/०१/०२, दिनांक २९.०१.२००२ अन्वये गिल्टेज मॅनेजमेंट सर्व्हीसेस लि. मुंबई ला हस्तांतरीत केले आहे. बँकेने जीओआय २०२० @ १०.७०% दराच्या रुपये ४.०० कोटीचे रोखे विक्री करून त्याऐवजी जीओआय २०१७ @ ८.०७% दराच्या रुपये

४.०० कोटीचे रोखे तारीख २२.०१.२००२ रोजी घेण्यात आले. परंतु तारीख १५.०१.२००२ नंतर ठरल्यानुसार ४५ दिवसांचा कालावधी पूर्ण होवूनही बँकेला गिल्टेज मॅनेजमेंट सर्व्हीसेस लि. कडून जीओआय २०१७ @ ८.०७% रुपये ४.०० कोटीचे रोखे (स्क्रिप्स) तारीख ०६.०५.२००२ रोजी प्रत्यक्ष तपासणीचे वेळी बँकेला अप्राप्त होते.

५. सदर बँकेने यापूर्वी खरेदी केलेले शासकीय कर्जरोखे जीओआय २०१४ सर्टिफिकेट नं. ५९ ते ६२ @ १०% रुपये २.०० कोटी, जीओआय २०१४ सर्टिफिकेट नं. ५५ व ५६ @ १०.५०% रुपये २.०० कोटी व जीओआय २०१४ सर्टिफिकेट नं.५२१, ५२२ रुपये १.५० कोटी याप्रमाणे एकुण रुपये ५.५० कोटीचे शासकीय रोखे रुपये ६,४०,३२,३४७.४८ वरील दलाला मार्फत परस्पर विक्री करून जीओआय २०१० @ ७.५०% प्रमाणे रुपये ५.५० कोटीचे रोखे तारीख २६.०३.२००२ रोजी रुपये ५.६६.५ कोटीला परस्पर खरेदी केल्याचे दिसून येते. या व्यवहारात बँकेने दिनांक ०७.०३.२००२ रोजी बँकेचे पत्र क्र. २४९२/०१/०२ अन्वये गिल्टेज मॅनेजमेंट लि. मुंबई यांना रुपये ५.५० कोटीचे रोखे हस्तांतरीत केले. परंतु या बदल्यात गिल्टेज मॅनेजमेंट मुंबई किंवा सेच्युरी डिलर्स प्रा.लि. कडून कोणतेही रोखे बँकेला मिळाले नाहीत. यावरून बँकेने एकुण रुपये ९.५० कोटीची शासकीय रोखे खरेदी पोटी गुंतवणूक केल्याचे दिसले. परंतु या गुंतवणूकीचे रोखे प्रत्यक्षात बँकेजवळ नाहीत.

६. वरील रोखे खरेदी विक्रीच्या व्यवहारांची तपासणी केली असता, बँकेने यापूर्वी खरेदी केलेल्या शासकीय कर्जरोख्यांची रिझर्व्ह बँकेने आखून दिलेल्या निर्देशांची पायमल्ली करून रोखे खरेदी विक्रीचा व्यवहार अनधिकृत दलाल/फर्म मार्फत केला व या व्यवहारामुळे बँकेचे एकुण रुपये ९७०.५० लाखाचे नुकसान झाले आहे. बँकेने वरील दोन्ही दलाला मार्फत ५% पेक्षा जास्त कर्जरोखे खरेदी विक्रीचा व्यवहार करणे, वरील दोन्ही दलाल सेबी मान्यता प्राप्त दलाल नसतांना त्यांचेशी व्यवहार करणे, एसजीएल खात्याव्यतिरिक्त व्यवहार करणे, व्यवहार करण्यापूर्वी अधिकृत ब्रोकर्स मार्फत कोटेशनस न मागविणे व संबंधीत दलालांशी व्यवहाराबाबत करार न करणे इ. बाबत भारतीय रिझर्व्ह बँकेचे निर्देश व निकषांचे पालन केले नाही. तसेच रिझर्व्ह बँकेचे दिनांक ०९.०८.२००१ रोजीच्या परिपत्रकाप्रमाणे रोखे खरेदी, विक्री चे व्यवहार एस.जी.एल. खाते उघडून

त्यातूनच करावेत असे असताना देखील संचालक मंडळाने रुपये ९५०.०० लाखाचे रोखे दलाला मार्फत खरेदी केलेले आहेत.

७. रोखे खरेदी व्यवहाराची माहिती बँकेचे प्रबंध संचालकांनी संचालक मंडळ सभेपुढे सादर केली व त्यावर चर्चा करण्यात येवून या गुंतवणूकीस व कार्यालयीन कार्यवाहीस मंजूरात प्रदान करण्यात आली. असे मोघम ठराव सभा दिनांक ३१.०१.२००२ ठराव क्रमांक १५(४) व दिनांक १८.०३.२००२ ठराव क्रमांक १२ घेण्यात आले असून या ठरावात संबंधीत दलाल फर्मचे नांव व त्यांचेशी केलेला पत्रव्यवहार व इतर कार्यवाहीचा ठरावात उल्लेख नाही. तसेच रोखे खरेदी, विक्रीचे व्यवहार करण्यासंबंधी संचालक मंडळाने वेळोवेळी केलेले ठराव हे बँकेच्या पोटनियमाच्या विरुद्ध केलेले असल्यामुळे सदर संपुर्ण बेकायदेशीर व्यवहारास संचालक मंडळ जबाबदार आहे.

८. वरीलप्रमाणे रोखे खरेदी विक्रीच्या एकंदरीत व्यवहारांची तपासणी संबंधितांनी केली असता, बँकेने यापूर्वी खरेदी केलेल्या शासकिय कर्जरोख्यांची रिझर्व्ह बँकेने आखून दिलेल्या निर्देशांची पायमल्ली करून रोखे खरेदी विक्रीचा व्यवहार अनधिकृत दलांला मार्फत केला असून या गुंतवणूकीचे रोखे बँकेजवळ नाहीत. या व्यवहारामुळे बँकेचे रुपये ९७०.५० लाखाचे आर्थिक नुकसान झाले असून या नुकसानी करीता बँकेचे अध्यक्ष श्री. वसंतराव साऊरकर, संपुर्ण संचालक मंडळ व प्रबंध संचालक श्री. एस.एन. जोशी, बँकेचे कर्मचारी श्री.एस.टी. उटीकर व्यवस्थापक (कर्ज विभाग) तसेच रोखे दलाल गिल्टेज मॅनेजमेंट सर्व्हीसेस मुंबई व सेच्युरी डिलर्स प्रा.लि. मुंबई हे जबाबदार असल्याबाबत फिर्यादीने सिटी कोतवाली पोलीस स्टेशन येथे घटनेबाबत लेखी फिर्याद दिली.

९. फिर्यादीने दिलेल्या फिर्यादच्या आधारे आरोपींविरुद्ध कलम ४०६, ४०९, ४२०, ४६८ आणि १२०(ब) सहकलम ३४ प्रमाणे भारतीय दंड संहिता, १८६० अन्वये अपराध क्र.७५/२००२ प्रमाणे पोलीस स्टेशन सिटी कोतवाली येथे गुन्हा नोंदविण्यात आला. तपासा दरम्यान तपासी अंमलदाराने साक्षीदारांचे जबाब नोंदविले. घटनास्थळ पंचनामा पंचांसमक्ष तयार केले. या खटल्याकरिता आवश्यक दस्तऐवज तपासी अंमलदारांनी पंचांसमक्ष जप्त केले व त्याअनुषंगाने जप्ती पंचनामा पंचांसमक्ष तयार केला.

पुरेसा पुरावा उपलब्ध झाल्यानंतर आरोपींविरुद्ध कलम ४०६, ४०९, ४२०, ४६८ आणि १२०(ब) सहकलम ३४ प्रमाणे भारतीय दंड संहिता, १८६० अन्वये दोषारोपपत्र दाखल करण्यात आले.

१०. मी आरोपींविरुद्ध निशाणी १०८८ प्रमाणे भारतीय दंड संहिता, १८६० चे कलम ४०६, ४०९ आणि ४२० सहकलम ३४ अन्वये दोषारोप निश्चित केला. आरोपींना दोषारोप वाचुन दाखविला असता त्यांनी गुन्हा कबुल नसल्याचे सांगून खटल्याची सुनावणी व्हावी अशी मागणी केली. आरोपींनी खोटी केस केल्याचा बचाव आणला. आरोपींचे फौजदारी प्रक्रिया संहिता कलम ३१३ प्रमाणे बयाण निशाणी क्र.१२३४ ते १२४६ वर नोंदविण्यात आले.

११. अभियोग पक्षाचा खटला व आरोपींचा बचाव यांच्या आधारे खालील मुद्दे उपस्थित झाले. ते मुद्दे त्यांच्या उत्तरासह व कारणासह खालीलप्रमाणे नमूद केलेले आहेत.

अ.क्र.	मुद्दे	निष्कर्ष
१	आरोपींनी संगनमत करुन दिनांक १५.०५.२००२ चे पुर्वी रिझर्व्ह बँकेने आखून दिलेल्या निर्देशांची पायमल्ली करुन दि. अमरावती पिपल्स को-ऑप. बँक लि. अमरावती या बँकेचे आर्थिक हित न जोपासता नियमबाह्य रोखे खरेदी विक्री व्यवहार अनधिकृत दलालांमार्फत करुन सदर व्यवहारात बँकेशी विश्वासघात करुन बँकेला रुपये ९७०.५० लाखाचे आर्थिक नुकसान पोहोचविले व त्याद्वारे बँकेच्या विश्वासाचा भंग केल्याचे अभियोग पक्षाने सिध्द केले काय?	...नाही.
२	आरोपींनी संगनमत करुन दिनांक १५.०५.२००२ चे पुर्वी दि. अमरावती पिपल्स को-ऑप. बँक लि.	

	अमरावती या बँकेचे लोकसेवक या नात्याने आपल्या धंद्याच्या ओघात खरेदी केलेल्या शासकिय कर्जरोख्यांची रिझर्व्ह बँकेने आखून दिलेल्या निर्देशांची पायमल्ली करून दि. अमरावती पिपल्स को-ऑप. बँक लि. अमरावती या बँकेचे आर्थिक हित न जोपासता नियमबाहय रोखे खरेदी विक्री व्यवहार अनधिकृत दलालांमार्फत केल्याचे अभियोग पक्षाने सिध्द केले काय?	...नाही.
३	आरोपींनी संगनमत करून दिनांक १५.०५.२००२ चे पुर्वी रिझर्व्ह बँकेने आखून दिलेल्या निर्देशांची पायमल्ली करून दि. अमरावती पिपल्स को-ऑप. बँक लि. अमरावती या बँकेचे आर्थिक हित न जोपासता नियमबाहय रोखे खरेदी-विक्री व्यवहार अनधिकृत दलालांमार्फत करून सदर व्यवहारात बँकेशी विश्वासघात करून बँकेला रुपये ९७०.५० लाखाचे आर्थिक नुकसान पोहोचविले व त्याद्वारे बँकेची फसवणूक केल्याचे अभियोग पक्षाने सिध्द केले काय?	...नाही.
४	काय आदेश ?	आरोपींची निर्दोष मुक्तता करण्यात आली.

कारणमिमांसा

मुद्दा क्र. १ ते ३ करीता -

१२. हा खटला सुमारे २३ वर्षे जुना खटला असून मा. उच्च न्यायालयाच्या आदेशान्वये हे प्रकरण बरीच वर्षे स्थगित होते. तदनंतर हा खटला मा. उच्च न्यायालयाच्या आदेशान्वये या न्यायालयात वर्ग करून पाठविण्यात आला. मा. उच्च न्यायालयाने दिलेल्या कालावधीच्या आतच आज मी या खटल्यात उपलब्ध साक्षीपुराव्यानुसार न्यायनिर्णय देत

आहे. या खटल्याचे अवलोकन केले असता असे दिसून येते की अनेक साक्षीदारांना सरकार पक्ष न्यायालयासमक्ष हजर करू शकले नाहीत. तसेच खटला हा बराच जुना असल्यामुळे विद्वान सरकारी वकिलांचे तोंडी युक्तिवादानुसार अनेक साक्षीदार मयत झाले असून अनेकांचा ठावठिकाणा सरकार पक्षाला माहित नाही. तरीही या न्यायालयाने सरकार पक्षाला पुरेपुर संधी त्याअनुषंगाने दिली.

१३. सरकार पक्षाने आरोपींविरुद्ध खटल्यातील नमुद आरोप सिध्द करण्यासाठी एकूण १५ साक्षीदार तपासले. सदर प्रकरण हे न्यायप्रविष्ट असतांना या खटल्यातील आरोपी क्र.२, ३, ५, ८, ९, १०, १४ आणि १६ हे मरण पावले असल्यामुळे सदरचा खटला त्यांचे विरुद्ध अवसान पावला आहे. मी विद्वान सरकारी वकील व विद्वान आरोपींचे वकीलांचा तोंडी युक्तीवाद ऐकला तसेच खटल्यातील दस्तऐवजांचे अवलोकन केले.

१४. प्रशांत (साक्षीदार क्र.१), पल्लवी (साक्षीदार क्र.२), नागेश (साक्षीदार क्र.७), विरेंद्र (साक्षीदार क्र.९), केतन (साक्षीदार क्र.११) आणि अलिमोद्दीन (साक्षीदार क्र.१३) या सर्व साक्षीदारांनी सरकार पक्षाच्या खटल्यास समर्थन दिलेले नाही. या साक्षीदारांच्या उलटतपासातून देखील सरकार पक्षास काहिही सिध्द करता आले नाही. त्यांना विचारण्यात आलेल्या सुचनावजा प्रश्नांना या साक्षीदारांनी नकारार्थी उत्तरे दिलीत.

१५. प्रशांत (साक्षीदार क्र.१) यांच्या तोंडी साक्षीनुसार, ते १९९६ ते २००९ पर्यंत पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँक, अमरावती येथे कनिष्ठ लिपीक या पदावर कार्यरत असल्याचे त्यांनी सांगितले. परंतू ते आरोपींना ओळखत नसल्याचे व घटनेबाबत त्यांना काहिही माहिती नसल्याचे सांगतात. जरी या साक्षीदाराने उलट तपासादरम्यान हे कबुल केले असले की, त्यांचे बहिण जावई सुधाकर जोशी हे प्रबंध संचालक तर आरोपी वसंतराव साऊरकर हे बँकेचे अध्यक्ष होते, तरी त्यावरून खटल्यातील प्रत्यक्ष घटनेबाबत हा साक्षीदार काहिही सांगत नसल्यामुळे या साक्षीदाराच्या तोंडी साक्षीतून आरोपींविरुद्ध काहिही सिध्द होवू शकत नाही.

१६. प्रशांत (साक्षीदार क्र.१) यांनी आपल्या उलटतपासात हे देखील कबुल

केले असले की, सुधाकर जोशी हे ऑक्टोंबर २००१ पासून आजारी असल्यामुळे रजेवर होते व आरोपी हे सदर बँकेचे सभासद व पदाधिकारी होते तरी त्यावरून प्रत्यक्षात घटनेबाबत या साक्षीदाराला काहिही माहित होते किंवा आहे ही बाब त्याच्या तोंडी साक्षीतुन निष्पन्न होत नाही. त्यामुळे प्रशांत (साक्षीदार क्र.१) या साक्षीदाराची साक्ष सरकार पक्षास आरोपींविरुद्ध आरोप सिध्द करण्यासाठी उपयोगी पडणारी नसल्याचे मत मी मांडतो.

१७. पल्लवी (साक्षीदार क्र.२) या साक्षीदाराने देखील केवळ आरोपींना नावाने ओळखत असल्याचे व त्या पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँक अमरावती येथे अकाउंटंट म्हणून कार्यरत होत्या असे सांगितले. २००९ मध्ये ज्या सेक्युरिटीज खरेदी करण्यात आल्या होत्या, त्या त्यांच्या बँकेला मिळाल्या नव्हत्या असे त्या आपल्या साक्षीत सांगतात. परंतू त्याबाबत कोणताही दस्त सरकार पक्षाने या साक्षीदारामार्फत सिध्द मात्र केलेला नाही. तेव्हा केवळ तोंडी साक्षीवर विसंबून सदर सेक्युरिटीज बँकेला मिळाल्या नव्हत्या हे शंकेपलीकडे सिध्द होवू शकत नाही. तसेच त्यांनी पुढे असेही कबुल केले की त्या सिक््युरिटीज कोणी खरेदी केल्या होत्या हे त्यांना आठवत नाही. प्रत्यक्षात सदर सेक्युरिटीज बाबत काय झाले याबाबत सदर साक्षीदार काहिही सांगत नाही. या साक्षीदाराने सरकार पक्षातर्फे करण्यात आलेल्या सुचनावजा प्रश्नांना नकारार्थी उत्तरे दिली. त्यामुळे या साक्षीदाराच्या साक्षीतून देखील आरोपींविरुद्ध काहिही निष्पन्न होत नसल्याचे मत मी मांडतो.

१८. नागेश (साक्षीदार क्र.७) या साक्षीदाराने १९९७ मध्ये ते पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँक, अमरावती येथे टपाल विभागात लिपीक म्हणून कार्यरत होते असे सांगितले. परंतू प्रत्यक्षात घटनेबाबत हा साक्षीदार काहिही सांगत नाही. या साक्षीदाराने त्यांच्या बयाणातील अधोरेखांकित भाग-अ हा पुर्णपणे नाकारला. या साक्षीदाराला सरकार पक्षातर्फे करण्यात आलेल्या सुचनावजा प्रश्नांना त्याने नकारार्थी उत्तरे दिली. त्यामुळे या साक्षीदाराची साक्ष देखील सरकार पक्षास उपयोगी पडणारी नसल्याचे मत मी मांडतो.

१९. विरेंद्र (साक्षीदार क्र.९) या साक्षीदाराने १९७४ ते २००५ पर्यंत पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँक, अमरावती येथे शाखा प्रबंधक म्हणून काम केल्याचे सांगितले. परंतू

शासकीय कर्ज रोख्याच्या खरेदीबाबत त्यांना काहिही माहिती नसल्याचे त्यांनी आपल्या साक्षीत सांगितले. या साक्षीदाराला देखील सरकार पक्षातर्फे विचारण्यात आलेल्या सुचनावजा प्रश्नांना त्याने नकारार्थी उत्तरे दिली. त्यामुळे या साक्षीदाराच्या साक्षीतून देखिल सरकार पक्षास काहिही सिध्द करता आले नसल्याचे मत मी मांडतो.

२०. केतन (साक्षीदार क्र.११) यांच्या तोंडी साक्षीनुसार १९९५ मध्ये लॉयट्स ब्रोकरेज लिमीटेड मुंबई येथे ते कार्यरत होते व त्यांच्याकडे शेअर्सची पडताळणी करून सेटलमेंट करायचे काम होते. सदर कंपनीचे नांव नंतर युरो एशीयन सेक्युरीटीस असे पडले असे या साक्षीदाराने सांगितले. त्या कंपनीचे सी.ई.ओ. संजय अग्रवाल हे होते व नंतर त्या कंपनीचे नांव होम ट्रेड लिमीटेड असे झाल्याचे सदर साक्षीदार सांगतो. सदर कंपनीचे डायरेक्टर केतन सेठ होते असे देखिल या साक्षीदाराने सांगितले. परंतू सदर होम ट्रेड कंपनी सोबत अमरावती येथील पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँकेचे कोणते व्यवहार झाले होते हे त्यांना माहित नसल्याचे ते सांगतात. या साक्षीदाराने देखील आपल्या बयानातील अधोरेखांकित भाग-अ नाकारला. या साक्षीदाराला सरकार पक्षातर्फे उलटतपासणीत विचारलेल्या सर्व सुचनावजा प्रश्नांना त्यांनी नकारार्थी उत्तरे दिले. त्यामुळे या साक्षीदाराच्या तोंडी साक्षीतून देखिल प्रत्यक्षात घटना काय घडली याबाबत काहिही निष्पन्न होत नसल्याचे मत मी मांडतो.

२१. अनघा (साक्षीदार क्र.३) यांच्या तोंडी साक्षीनुसार अमरावती पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँक, अमरावती येथे त्या २००१ मध्ये प्रशिक्षणार्थी म्हणून कार्यरत होत्या व त्यांचे काम फोन रिसिव्ह करणे, तसेच आवक जावक विभागाशी निगडीत अशी कामे त्या करत असल्याचे आपल्या साक्षीत सांगतात. त्या आरोपींना केवळ नावाने ओळखत असल्याचे सांगतात. या व्यतिरीक्त या साक्षीदाराने काहिही सांगितलेले नाही. त्यामुळे प्रत्यक्षात घटनेबाबत या साक्षीदाराला काहिही माहित नसल्याचे मत मी मांडतो.

२२. सुनिता (साक्षीदार क्र.४) यांच्या तोंडी साक्षीनुसार २००० ते २००३ मध्ये त्या अमरावती येथे विभागीय सहनिबंधक (लेखापरीक्षण सहकारी संस्था, अमरावती) येथे विशेष लेखापरीक्षक वर्ग-२ म्हणून कार्यरत होत्या. त्यांच्या पुढिल साक्षीनुसार त्यांना

वरीष्ठांकडून दिनांक ०४.०५.२००२ रोजी अमरावती पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँकेचे लेखापरीक्षणासाठी पत्र प्राप्त झाले व सदर पत्र शासकीय कर्ज रोख्यातील गुंतवणुक तपासणी बाबत होते. त्यांच्या वरीष्ठांनी त्यांना व ईतरांना तोंडी आदेश दिल्याचे त्या पुढे सांगतात. प्रफुल्ल कवर (लेखापरीक्षक श्रेणी-१), अशोक धोटे (उप-लेखापरीक्षक), रामभाऊ निमकर (लेखापरीक्षक श्रेणी-२) आणि सदर साक्षीदार असे चार लोक तपासणी करण्याकरीता गेले होते व सदर तपासणीत त्यांना ९,५०,०००,००/- रुपयांची फेस व्हॅल्यू असलेल्या कर्ज रोख्याची किंमत रुपये ९,७०,०००,००/- दाखविल्याचे दिसले. प्रत्यक्षात सदर कर्ज रोख्यांबाबत कोणत्याही पावत्या उपलब्ध नसल्याचे ते आपल्या साक्षीत सांगतात. तसेच रुपये ४,०४,००,०००/- रुपयांचे कर्ज रोखे हे गिल्टेज मॅनेजमेंट कंपनीचे होते व त्याबाबतचे पत्र त्यांनी पाहिले होते. वरील सर्व माहिती त्यांनी त्यांच्या वरीष्ठांना सांगितली होती. त्यांच्या पुढिल साक्षीनुसार एकुण ९,७०,०५,०००/- रुपयांचा अपहार झाल्याचे त्यांच्या निदर्शनास आले होते.

२३. महत्वाची बाब अशी की, सुनिता (साक्षीदार क्र.४) या साक्षीदाराने ईतर तीन जणांसोबत त्यांच्या वरीष्ठांच्या तोंडी आदेशान्वये पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँक, अमरावती येथे लेखापरीक्षण केल्याचे सांगितले. त्यांनी जो अपहार नमुद केला त्याबाबत त्यांनी कोणतेही दस्त तयार केल्याचे आपल्या साक्षीत कुठेही सांगितलेले नाही. त्यांनी केवळ तोंडी माहिती आपल्या वरीष्ठांना दिली असल्याचे सदर साक्षीदाराच्या तोंडी साक्षीतून दिसून येते. जो पर्यंत अपहाराबाबत किंवा फसवणूकीबाबत त्याअनुषंगाने योग्य ते दस्त सिध्द होत नाही, तो पर्यंत केवळ तोंडी साक्षीवर विसंबून सदर अपहार किंवा फसवणूक झाली होती हे शंकेपलीकडे सिध्द होवू शकत नाही.

२४. सुनिता (साक्षीदार क्र.४) या साक्षीदाराने आपल्या उलट तपासादरम्यान हे कबुल केले की, त्यांनी कोणत्याही कर्मचारी अथवा अधिकाऱ्यांचे बयाण नोंदविलेले नव्हते. पुढे या साक्षीदाराने हे देखील कबुल केले की, ५,५०,०००,०० रुपयांची फेस व्हॅल्यूच्या कर्ज रोख्याच्या व्यवहारात नफा रुपये ६०,७६,०९७.४८/- एवढा झाला होता व ती रक्कम चेकद्वारे बँकेच्या खात्यात जमा झाली होती. जर कर्ज रोख्यांच्या व्यवहारात बँकेला नफा झाला होता असे ही साक्षीदार सांगते तर मग फसवणूक किंवा अपहाराची बाब कशी

काय या साक्षीदाराच्या निदर्शनात आली या बाबीचा उलगडा सरकार पक्षाने केलेला नाही. या साक्षीदाराने हे देखील कबुल केले की, त्यांनी कुठल्याही दस्तऐवजांची मागणी बँकेला केली नव्हती. जर ही साक्षीदार सदर बँकेत तपासणी करिता गेली होती तेव्हा त्यांनी संबंधितांकडून योग्य ते दस्त मागवून त्याच्या प्रती अथवा संबंधित दस्त जप्त करायला हवे होते. परंतु त्यांनी तसे केले नाही. त्यामुळे केवळ तोंडी साक्षीच्या आधारे तथाकथित अपहार किंवा फसवणूक झाली होती असे शंकेपलिकडे म्हणता येणार नसल्याचे मत मी मांडतो.

२५. एकंदरीत सुनिता (साक्षीदार क्र.४) या साक्षीदाराच्या तोंडी साक्षीचे अवलोकन केले असता या साक्षीदाराने पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँक, अमरावती येथे जावून लेखापरीक्षण केले असल्याचे जरी मानले तरी देखील या साक्षीदाराने सांगितलेल्या अपहाराबाबत कोणतेही दस्त या साक्षीदाराने सिध्द केलेले नाही. त्याअनुषंगाने कुठलेही दस्त त्यांनी जप्त केले नव्हते. त्यांना कोणत्याही प्रकारचा लेखी आदेश असल्याबाबतचे दस्त देखील या साक्षीदाराने सिध्द केलेले नाही. अशा वेळेला केवळ तोंडी साक्षीवर विसंबून आरोपींनी संगणमत करून अपहार केल्याचे किंवा सदर बँकेची फसवणूक केल्याचे शंकेपलीकडे सिध्द होत नसल्याचे मत मी मांडतो.

२६. अशोक (साक्षीदार क्र.५) या साक्षीदाराच्या तोंडी साक्षीनुसार २००० ते २००३ या कालावधीत ते विभागीय सहनिबंधक (लेखापरीक्षण सहकारी संस्था, अमरावती) येथे उप-लेखापरीक्षक म्हणून कार्यरत होते व त्यांच्या वरीष्ठांनी त्यांना पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँकेचे तपासणीचे अधिकार दिल्याचे त्यांनी सांगितले. या साक्षीदाराने पुढे असेही सांगितले की, तपासणी मध्ये त्यांना खरेदी केलेल्या शेअर्स मध्ये व विक्री केलेल्या शेअर्स मध्ये तफावत आढळली होती. तसेच सदर शेअर्सची कोणाला विक्री केली होती याचा उल्लेख नव्हता. रुपये ६०,७६,०९७.४८ एवढ्या रुपयांचा घोटाला झाल्याचे या साक्षीदाराने सांगितले. त्यांना सदर तफावत संगणकावर आढळली होती असे देखील हा साक्षीदार सांगतो.

२७. महत्वाची बाब अशी की, अशोक (साक्षीदार क्र.५) या साक्षीदाराने

प्रत्यक्षात कोणत्याही प्रकारचे कागदपत्रे अथवा संगणकातील नोंदीबाबत कोणतेही दस्त तपासलेले नाहीत असेही ते कबुल करतात. त्याबाबतचा कुठलाही पुरावा त्यांनी जप्त केला नाही असेही ते सांगतात. प्रत्यक्षात लेखापरीक्षणात आढळून आलेला अपहार हा कशाच्या आधारे त्यांच्या निदर्शनास आला होता व त्याअनुषंगाने त्यांनी कोणते दस्त जप्त केले किंवा दस्तांच्या प्रती जप्त करून कोणती कार्यवाही केली याबाबत ते काहिही सांगत नाहीत. अपहाराबाबत किंवा फसवणूकीबाबतचा कोणताही कागदोपत्री पुरावा या खटल्यात सरकार पक्षाने या साक्षीदाराद्वारे सिध्द न केल्यामुळे, या साक्षीदाराच्या तोंडी साक्षीवर विसंबून तथाकथित अपहार किंवा फसवणूक सिध्द होवू शकत नसल्याचे मत मी मांडतो.

२८. भारती (साक्षीदार क्र.६) या साक्षीदाराच्या तोंडी साक्षीनुसार १९९६ ते २००० मध्ये त्या पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँक, अमरावती येथे लिपीक म्हणून कार्यरत होत्या व त्यांच्याकडे टंकलेखनाचे काम होते. त्या वरीष्ठांनी सांगितलेल्या गोष्टी टंकलेखित करायच्या. परंतू प्रत्यक्षात घटनेबाबत या साक्षीदाराला काहिही माहिती नसल्याचे त्या आपल्या साक्षीत सांगतात. त्यामुळे कारण नसतांना सरकार पक्षाने या साक्षीदाराला तपासल्याचे दिसून येते. या साक्षीदाराची साक्ष देखील सरकार पक्षास उपयोगी पडणारी नसल्याचे मत मी मांडतो.

२९. संगिता (साक्षीदार क्र.८) या साक्षीदाराच्या तोंडी साक्षीनुसार १९९८ मध्ये त्या पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँक, अमरावती येथे लिपीक या पदावर कार्यरत होत्या. या साक्षीदाराने संचालक मंडळाच्या सहायांचे रजिस्टर दाखविल्यास त्या ओळखू शकेल असे सांगितले. परंतू सरकार पक्षाने कुठल्याही प्रकारचे रजिस्टर दाखल करून या साक्षीदाराला दाखविण्यासाठी कोणतीही पाऊले उचलली नाही. त्या आरोपींना केवळ नावाने ओळखत असल्याचे देखिल त्या सांगतात. प्रत्यक्षात घटनेबाबत या साक्षीदाराला काहिही माहित नसल्याची बाब एकंदरीत या साक्षीदाराच्या तोंडी साक्षीतून सिध्द होते.

३०. जयकुमार (साक्षीदार क्र.१०) या साक्षीदाराच्या तोंडी साक्षीनुसार १९९५ मध्ये ते लॉयट्स कंपनीमध्ये नरीमन पॉईंट मुंबई येथे कार्यरत होते व सदर कंपनी शेअर ब्रोकीगचे काम करायची. नंतर सदर कंपनीचे नांव युरो एशियन सेक्युरिटीज व त्यानंतर होम

ट्रेड लिमिटेड असे ठेवण्यात आले होते. सदर कंपनीचे डायरेक्टर संजय अग्रवाल व केतन सेठ हे असल्याचे ते सांगतात. सदर कंपनीच्या खरेदी विक्रीचा व्यवहार संजय अग्रवाल, एन.एच. त्रीवेदी व सुबोध भंडारी हे करायचे. तसेच असोसीएट होम ट्रेड लिमिटेडने अमरावती पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँकेतून गव्हर्नमेंट सेक्युरिटीज विकत घेतले होते असे सदर साक्षीदार सांगतात.

३१. जयकुमार (साक्षीदार क्र.१०) या साक्षीदाराच्या तोंडी साक्षीतून ते होड ट्रेड कंपनीत काम करत होते असे जरी मानले व त्यांच्या कंपनीने अमरावती पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँकेकडून कर्जरोखे विकत घेतले होते असे जरी मानले तरी अपहार कसा झाला किंवा सदर बँकेची फसवणूक कशी झाली याबाबत हा साक्षीदार काहिही सांगत नसल्यामुळे त्यास प्रत्यक्ष घटनेबाबत माहिती नसल्याचे मत मी मांडतो. त्यामुळे या साक्षीदाराची तोंडी साक्ष देखील सरकार पक्षास आरोपींविरुद्ध आरोप सिध्द करण्यासाठी उपयोगी नाही असे मत मी मांडतो.

३२. बाबाराव (साक्षीदार क्र.१२) यांच्या तोंडी साक्षीनुसार २००२ साली ते विभागीय सहनिबंधक लेखा परीक्षक सहकारी संस्था, अमरावती येथे कार्यरत असल्याचे त्यांनी सांगितले. त्यांच्याकडे एक तोंडी तक्रार आली होती व त्याअनुषंगाने त्यांना विभागीय सहनिबंधक यांनी पत्र दिले होते की, अमरावती पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँक, अमरावती येथे भेट देवून शासकीय रोखे अंतर्गत गैरव्यवहार झाल्याबाबत चौकशी करावी. तसेच गैरव्यवहार आढळल्यास त्याबाबत फौजदारी कार्यवाही करण्याचे देखील त्यांना सांगितले होते. त्याअनुषंगाने ते व त्यांचे सहकारी पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँक अमरावती येथे गेले व त्यांनी तपासणी केली असल्याचे ते सांगतात.

३३. बाबाराव (साक्षीदार क्र.१२) यांच्या पुढील साक्षीनुसार सदर तपासणीत त्यांना ९,५०,००,०००/- रुपयांचा गैरव्यवहार झाल्याचे त्यांच्या निदर्शनास आल्याचे ते सांगतात. त्याअनुषंगाने त्यांनी बँकेचे संचालक मंडळ व तत्कालीन प्रबंधक यांना जबाबदार धरून पोलीस स्टेशनला रिपोर्ट दिल्याचे त्यांनी सांगितले. त्यांना दाखविण्यात आलेला रिपोर्ट (निशाणी क्र.२९५) यावर त्यांच्या सह्या असल्याचे ते आपल्या साक्षीत सांगतात.

त्यांना दाखविण्यात आलेला एफआयआर (निशाणी क्र.१२२४) वर त्यांच्या सहा असल्याचे व त्यातील मजकुर बरोबर असल्याचे ते सांगतात. जरी या साक्षीदाराच्या तोंडी साक्षीतून त्यांनी पोलिस स्टेशनला रिपोर्ट दिल्याचे सिध्द होत असले तरी, प्रत्यक्षात झालेल्या अपहाराबाबत योग्य तो पुरावा व त्याअनुषंगाने लेखी दस्तऐवज सिध्द करणे हे सरकार पक्षाचे कर्तव्य आहे. त्यामुळे केवळ रिपोर्ट सिध्द करून आरोपींना दोषी धरता येणे साहजिकच न्यायोचित होवू शकत नाही.

३४. बाबाराव (साक्षीदार क्र.१२) यांच्या पुढिल साक्षीनुसार पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँक, अमरावती येथे शासकीय रोख्यांबाबत त्यांना पावत्या आढळून आल्या नव्हत्या व सदर बँकेने रिझर्व बँकेचे नियमावलींचे उल्लंघन केल्याचे देखील त्यांच्या निदर्शनास आले होते असे ते सांगतात. तसेच अनाधिकृत दलालांमार्फत रोखे खरेदी केल्याचे देखील त्यांच्या निदर्शनास आले होते असेही ते सांगतात. परंतु त्याबाबत त्यांनी ऑडिट केले होते का हे त्यांना आठवत नसल्याचे त्यांनी आपल्या साक्षीत सांगितले. या साक्षीदाराने साहजिकच आरोपींनी कोणत्याप्रकारे नियमांचे उल्लंघन केले किंवा फसवणूक कशी केली हे सविस्तर सांगणे गरजेचे होते. परंतु त्याअनुषंगाने तोंडी साक्षी व्यतिरिक्त कोणताही पुरावा नाही.

३५. बाबाराव (साक्षीदार क्र.१२) यांच्या उलट तपासणीचे अवलोकन केले असता त्यांनी हे कबुल केले की, एखाद्या बँकेत घोटाळा झाला का, हे पाहण्यासाठी ऑडिट करणे आवश्यक असते. तसेच त्यांनी हे देखील कबुल केले की, रिपोर्ट हा केवळ प्राथमिक चौकशीच्या आधारावर होता. म्हणजेच या खटल्यातील नमुद घटनेबाबत प्रत्यक्षात ऑडिट झाले नव्हते हे एकंदरीत दिसून येते. या साक्षीदाराने हे देखील कबुल केले की, त्यांनी रिपोर्ट दिल्यानंतर वेळोवेळी त्यांचे बयाण घेण्यात आले होते. पुढे त्यांनी हे देखील कबुल केले की, चौकशी दरम्यान त्यांना पहिल्या व्यवहारात ६५,९८,४६८/- रुपये तर दुसऱ्या व्यवहारात ६०,७६,०९७.४८/- रुपयांचा बँकेला फायदा झाला होता हे त्यांच्या लक्षात आले होते. महत्वाची बाब अशी की, सदर साक्षीदार एकीकडे अपहार झाल्याचे सांगतो तर दुसरीकडे तथाकथित व्यवहारात बँकेला लक्षावधी रुपयांचा फायदा झाल्याचे देखील आपल्या उलट तपासात कबुल करतो.

३६. बाबाराव (साक्षीदार क्र.१२) यांनी आपल्या उलट तपासादरम्यान हे देखील कबुल केले की, भारत सरकारच्या रोख्यामध्ये ५% गुंतवणुक करण्याचा बँकेचा नियम होता व बँकेला गुंतविलेले रोखे विकण्याचा देखील अधिकार होता. त्यांनी हे देखील कबुल केले की, सेबी किंवा रिझर्व बँकेकडून कोणत्या नियमांचे उल्लंघन झाले याबाबत त्यांनी चौकशी केली नाही. त्यांनी हे देखील कबुल केले की, पिपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँक अमरावती यांचे नेहमी ऑडिट व्हायचे. या साक्षीदाराने चौकशी करतांना त्यांना कुठल्या ऑडिटमध्ये गैरप्रकार झाल्याचे आढळले होते व कश्याच्या आधारे त्यांनी चौकशी केली, याबाबत हा साक्षीदार काहिही सांगत नाही. खटल्यातील कोणतेही दस्त या साक्षीदाराने सिध्द केलेले नाही. या साक्षीदाराला नेमके काय सांगायचे आहे व प्रत्यक्षात त्यास माहिती आहे किंवा कसे तसेच त्यांनी परिक्षण केले होते किंवा कसे याबाबत शंका उत्पन्न होते. त्यामुळे या साक्षीदाराची साक्ष आरोपींविरुद्ध लावलेले आरोप सिध्द करण्यास उपयुक्त नसल्याचे मत मी मांडतो.

३७. अलिमोद्दीन (साक्षीदार क्र.१३) या साक्षीदाराने केवळ पोलीसांनी त्यांच्या सह्या पंचनाम्यावर घेतल्याचे व जमी पंचनामा (निशाणी क्र.१२२६) यातील मजकुर बरोबर नसल्याचे आपल्या साक्षीत सांगितले. या साक्षीदाराच्या उलटतपासातून सरकार पक्षास काहिही सिध्द करता आले नाही. त्यामुळे जमी पंचनामा (निशाणी क्र.१२२६) हा सिध्द होत नसल्याचे मत मी मांडतो.

३८. प्रकाश (साक्षीदार क्र.१४) यांनी असे सांगितले की, २००२ मध्ये ते पीएसआय म्हणून गुन्हे शाखा, अमरावती येथे कार्यरत असतांना त्यांना गुन्हा क्रमांक ७५/२००२ ची केस डायरी मिळाली व त्यांनी साक्षीदारांचे बयाण नोंदविले होते. घटनेबाबत हा साक्षीदार काहिही सांगत नाही. केवळ साक्षीदारांचे बयाण नोंदवून आरोपींविरुद्ध सदर बयाण सिध्द होत नसल्याचे मत मी मांडतो.

३९. सुरेश (साक्षीदार क्र.१५) यांच्या तोंडी साक्षीनुसार दिनांक १५.११.२००२ रोजी ते स्थानिक गुन्हे शाखा, अमरावती येथे पीएसआय म्हणून कार्यरत असतांना अपराध क्रमांक ७५/२००२ चा तपास त्यांच्याकडे आला होता. त्याअनुषंगाने

त्यांनी चेन्नई येथे जावून युनाईटेड इंडिया इश्युरन्स कंपनी, चेन्नई यांच्याकडून कागदपत्रे जप्त केले. त्या अनुषंगाने त्यांनी एक पत्र (निशाणी क्र.१२३४) दिले होते. या साक्षीदाराने सदर पत्रावर त्यांच्या सहा असल्याचे व त्यातील मजकूर बरोबर असल्याचे सांगितले. या साक्षीदाराने असेही सांगितले की, सदर कंपनीने त्यांना दिलेले दस्तऐवज त्यांनी पंचांसमक्ष (निशाणी क्र.१२३५) हा जप्ती पंचनामा तयार करून जप्त केले. परंतू केवळ जप्ती पंचनाम्याद्वारे दस्तऐवज जप्त करून आरोपींना दोषी धरणे साहजिकच शक्य नाही. जो पर्यंत जप्त केलेले दस्तऐवज न्यायालयासमक्ष सिध्द होत नाही, व त्या दस्तांचा आरोपींशी संबंध कसा हे सिध्द होत नाही तोपर्यंत आरोपींना जबाबदार धरता येवू शकत नाही. एकंदरीत सुरेश (साक्षीदार क्र.१५) या साक्षीदाराने केवळ युनाईटेड इंडिया इश्युरन्स कंपनी यांच्याकडून दस्तऐवज जप्त केले होते ऐवढेच सिध्द होते. परंतू प्रत्यक्षात घटनेबाबत या साक्षीदाराच्या तोंडी साक्षीतून काहिही सिध्द होत नसल्याचे मत मी मांडतो.

४०. सरकार पक्षाने तपासलेल्या एकुण १५ साक्षीदारांच्या साक्ष पुराव्याचे अवलोकन केले असता प्रत्यक्ष घटनेबाबत कोणताही साक्षीदार काहिही सांगत नसल्याचे दिसून येते. दुसरे असे की, लेखापरीक्षण व त्या अनुषंगाने आढळलेल्या त्रुटी अथवा अपहार यावरून कोणतेही दस्त सरकार पक्षाने सिध्द केलेले नाही. सरकार पक्षाने अनेक साक्षीदारांना विनाकारण तपासलेले आहे. ज्या साक्षीदारांनी सरकार पक्षाच्या खटल्यास समर्थन दिले त्यांनी प्रत्यक्षात घटना कशी घडली व त्यास आरोपी हे जबाबदार कसे हे मात्र सांगितलेले नाही. कोणताही अपहार सिध्द करण्यासाठी योग्य तो दस्त सरकार पक्षाने संबंधित अधिकारी मार्फत सिध्द करायला हवे होते. परंतु सरकार पक्षाने तसे मात्र केलेले नाही. तोंडी पुराव्याशिवाय या खटल्यात कोणताही विशेष पुरावा नाही. तसेच उपलब्ध तोंडी पुरावा हे अपहार किंवा फसवणूक सिध्द करित नाहीत. त्यामुळे केवळ तोंडी साक्षीवर अवलंबून आरोपींना शंकेपलीकडे दोषी धरणे साहजिकच न्यायोचित होणार नाही. म्हणून मी मुद्दे क्र.१ ते ३ ची उत्तरे नकारार्थी नोंदविले.

मुद्दा क्र.४ बाबत -

४१. सरकार पक्ष आरोपींविरुद्ध भारतीय दंड विधान कलम ४०६, ४०९ आणि ४२० सहकलम ३४ अन्वये आरोप सिध्द करू शकले नाही. त्यामुळे सर्व आरोपी हे निर्दोष

मुक्त होण्यास पात्र ठरतात. प्रकरणातील जप्त दस्तऐवज अपील कालावधी संपल्यानंतर संबंधीतांस परत करणे न्यायोचित होईल. म्हणून मी मुद्दा क्र.४ चे उत्तर तशा आशयाचे दिले असून खालील आदेश पारीत केले आहे.

आदेश

- १.. आरोपींना भारतीय दंड संहिता, १८६० चे कलम ४०६, ४०९ आणि ४२० अन्वये शिक्षेस पात्र असलेल्या गुन्ह्यातून फौजदारी प्रक्रिया संहिताचे कलम २४८(१) अन्वये निर्दोष मुक्त करण्यात येत आहे.
- २.. आरोपींचे जामीनपत्र रद्द करण्यात येते.
- ३.. प्रकरणातील जप्त दस्तऐवज अपील कालावधी संपल्यानंतर संबंधीतांस परत करण्यात यावे.
- ४.. आरोपींनी फौ.प्र.सं. कलम ४३७(अ) चे तरतुदीप्रमाणे प्रत्येकी रु.१५,०००/- चा वैयक्तिक मुचलका व तेवढ्याच रकमेचा एक जामीनदार दयावा.

दिनांक – १९.०८.२०२५.

(संजय भट्टाचार्य)

मुख्य न्यायदंडाधिकारी, अमरावती.